

מזונות ילדים ודרכי הפסיקה בהם ובכלל

תגובה למאמרו של הרב אוריאל אליהו

הוא היה אומר: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד, ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאים ולא אתה (אבות ד, ח)

הקדמה

- א. דעת יחיד - כן או לא?
- ב. חיוב האב בהוצאות החינוך של ילדיו וכו'.
- ג. שיטת ספר החינוך
- ה-ו. רמת החיוב כבינוני שבאותו עיר ובאותו מקום
- ז. טבלאות הלמ"ס
- ח. חיוב מזונות יותר מרמת החיים של האב
- ט. הטענה לסתירות בין דברי הגר"ד לאו להחלטת מועצת הרה"ר
- י. תקנת הרה"ר - חיוב מזונות או אכיפת צדקה
- יא. הטענה כי פסקי הדין אינם משאירים לאבות כדי מחייטים

הקדמה

על במתו החשובה של 'המעין', ואף על גבי במוות אחרות, מתנהל זה זמן פולמוס שיסודו ועיקרו בעמדה יחידאית, המפחיתה עד כדי מאיינת את חובת האב במזונות ילדיו בזמן הזה. עמדה זו מבוססת על תפיסה הממעיטה את עיקרו של כל החיוב ההורי כלפי הילדים למינימום שבמינימום, ועליה נבנתה תפיסה נוספת הגורסת כי גם באותו מינימום הכלול בחובת המזונות צריכים לשאת האב והאם בחלקים שווים או ביחס שווה לגובה הכנסותיהם. במספר פסקי דין מנומקים ויסודיים כתבו והוכיחו דייני בית הדין הגדול בכמה ערעורים כי שיטה זו אינה נכונה, ושהיא לוקה בשגיאות מהותיות. כך גם נכתב והוכח בפסקי דין של לא מעט מבתי הדין האזוריים, וגם במאמרים שהתפרסמו בבמה זו ובאחרות.

יש להקדים ולומר: מחלוקות בין דיינים תמיד היו ותמיד יהיו, זה טיבו וטבעו של המשא ומתן ההלכתי, והיו גם היו בעבר גם מקרים של דיינים שהחזיקו בדעה שאינה הדעה הרווחת, ואף בדעת יחיד. עם זאת תמיד היו גם נורמות התנהלות, חלקן אף מעוגנות בכללי האתיקה המחייבים דיינים מכהנים, ואף אלה מהן שאינן מעוגנות בכללים אלה היו מקובלות ונהוגות בפועל מתוך הבנתם של הדיינים שכך ראוי לנהוג. גם דיינים שהחזיקו בעמדות הלכתיות חריגות בסוגיה זו או אחרת שמרו

על כבודם של חבריהם, של מערכת בתי הדין בכלל, ושל גדולי הדיינים בעבר, מתוך הבנה כי כאשר 'זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה', ובוודאי כאשר 'זה פוסל את כל דייני בתי הדין', הרי שהפסילה הכוללת מורידה את כבוד מערכת בתי הדין, ומכשירה את הדרך ל'דור ששופט את שופטיו', ולבכיה לדורות. בכלל זה נמנעו גם מלגייס 'דעת קהל' ולמתוח ביקורת כנגד פסיקת בתי הדין בבמות שונות שאינן חלק ממערכת בתי הדין עצמם, ולא ניסו להציג את עמדתם כעמדה הנכונה ואת הדעות החולקות כטועות בידיעת העובדות ובידיעת ההלכה.

משום כך בגיל' 242 [תמוז תשפ"ב, עמ' 32 ואילך] זכה 'המעין' להיות במה לדבריו של כבוד נשיא ביה"ד הרבני הגדול הגר"ד לאו שליט"א, שמצא לנכון להגיב על מאמריו של הרב אוריאל אליהו בעניין זה לבל יטעו בהם אחרים, עמד על כמה שיבושים ומשגים בדבריו, ביקר את הסגנון הלא ראוי והלא מכובד כלפי הדיינים האחרים, וסבר כי די בכך כדי לסיים את הוויכוח הציבורי. היה מקום לצפות כי דברי כבוד נשיא ביה"ד הגדול והרב הראשי לישראל וביקורתו יתקבלו בענווה ולכל הפחות בשתיקה שמחמת הכבוד, ומה גם שהוכחו בהם כאמור לא מעט משגים בגוף דבריו של הרב אוריאל אליהו. אך למרבה הצער לא כך היה. הרב אליהו מצא לנכון לפרסם בגיליון 243 [תשרי תשפ"ג; עמ' 87 ואילך] של 'המעין' תגובה לדבריו של הגר"ד לאו שליט"א ולהתפלמס עם דבריו, ולהביא כתנא מסייע לדעתו כמה פסקי דין של בית הדין הגדול שכביכול תומכים בשיטתו. בנסיבות אלה חובה להציג את פסקי בית הדין הגדול שהביא עם תיאור עובדות המקרים, ולהראות נכוחה שנימוקי ותוצאות פסקי הדין חולקים על שיטתו. בכלל זה נשיב להשגות הרב אליהו למאמרו של נשיא בית הדין הגדול.

סעיפיה של התגובה להלן הם לפי סדר ומיספור סעיפי תגובתו של הרב אוריאל אליהו במאמר הנ"ל (במאמר המקורי נחסר בטעות סעיף ד', והמאמר מדלג מסע' ג' לה').

א. דעת יחיד - כן או לא?

כלפי דברי הגר"ד לאו שכתב כי 'דעתו היא דעת יחיד', השיב הרב אוריאל אליהו כי "הדבר אינו נכון", ונימק:

1. 'דעת תורה' נקבעת לא רק ע"י דיינים היושבים בבי"ד זה או אחר אלא ע"פ חכמי וגדולי ישראל באשר הם. לדבריו הציע את עמדתו בפני הרבה מחכמי וגדולי הדור והללו הסכימו עמו, ובבוא העת יפורסמו הדברים.

2. גם בקרב דייני בתי הדין יש הסבורים כמותו "לפחות בחלק מהנושאים" - בהערת שוליים ציין בהקשר זה לדברי חברנו הגר"צ לוז בתיק 960545/4 והגר"ד אדרי בתיק 1226302/5.

אשר לנימוק הראשון אומר בקצרה: ראשית, "לכי תיתי". הרב אליהו כותב ומפרסם פעם אחר פעם כי רבים מגדולי הדור מסכימים עמו, אך טרם ראינו תשובה הלכתית או פס"ד של אחד מהללו שממנו נוכל להסיק כי אכן כך; שנית, בכל הכבוד לכל חכמי ישראל באשר הם, לא הרי מי שדן בדברים להלכה ולא למעשה, כהרי מי שיושב בדין ושומע את הצדדים ומברר את העובדות ונצרך להכריע ביניהם. לא הרי מי שעיסוקו בנושאים אלה בהכרת סוגיות הש"ס והראשונים, כהרי מי ש'שימש' בבתי הדין, מכיר גם את התקנות המאוחרות, ישב שנים בדין עם זקני הדיינים וקבל את מסורת הפסיקה הלכה למעשה. ובעיקר - היושבים בדין יום יום מכירים את המציאות בשטח שבה נדרש יישום ההלכה בפועל, ואת הצרכים של העומדים לפנייהם ועלויותיהם ואת יכולותיהם של הצדדים, ויכולים להכיר מטענותיהם ומן הראיות מתי טענות 'חוסר יכולת' מושתתות על מציאות ומתי לא וכו'.

כך גם לא הרי מי שסומך על ה'מחקרים' שהציג הרב אליהו במאמריו ובפסקי דיניו בלי שהוא מכיר נתונים אחרים המוכרים לנו והובאו בפסקי הדין החולקים, ובלי שהוא יכול לעמוד על ההבדל בין הפרמטרים שעליהם נבנו 'מחקרים' אלה ועל הנחות היסוד שעליהן הם מושתתים, כהרי מי שמכיר את שלל המחקרים והנתונים המנוגדים. ושלישית, בתי הדין הרבניים הם בית הדין הקבוע במדינת ישראל, ועל כן - בלי לגרוע דבר מכבודם של יתר חכמי ישראל - הפסיקה בשאלות אלה מסורה לבתי הדין שהוסמכו ע"י הציבור ונציגיו להכריע בהם, ולא על פי "חכמי וגדולי ישראל באשר הם".

אשר לנימוק השני: כבוד הגר"ד לאו שליט"א לא כתב כי בכל דבר שאמר או יאמר הרב אליהו לעולם דעת יחיד הוא, וממילא תמוהה האמירה כי יש דיינים המסכימים עמו "בחלק מהנושאים". אכן משום כך הדגיש הגר"ד לאו כי **"בשורה התחתונה מחזיק הוא בדעת יחיד"**, כפי שעולה גם מתוצאות פסקי דין שהזכירו מסברותיו של הרב אליהו לרבות אלה של הגר"צ לוז ושל הגר"ד אדרי עצמם, שבשורה התחתונה הם פסקו שלא כדבריו. זאת כמובן תוצאה של היותו בדעת יחיד במרכיבים אחרים של עמדתו, שעליהם בנויה אותה 'שורה תחתונה'. די שנציין כי בעוד הרב אליהו גורס במאמריו ובפסקי דינו כי יש להעמיד את מזונותיו ומדורו של ילד לחודש שלם על סכומים של 700-800 ₪ בסה"כ, ואילו ה'תנא דמסייע' הגר"ד אדרי בשורה התחתונה של פסק דינו המדובר חייב את האב בעבור כל ילד מתוך חמישה ילדים ב-900 ש"ח **לא כולל מדור והוצאות** שבגינם חייב על כל הילדים יחד 2,250 ₪, מה שמשקף חיוב של 1,350 ש"ח בס"ה לכל ילד. חיוב זה הושת במשמורת משותפת שבה **לשיטת הרב אליהו ייתכן שלא היה מקום לחייב את האב במאום**, בפרט בהגדרת שני ההורים כ'אמידים' (ראה שם בפסה"ד), ולמצער היה צורך להפחית משמעותית

מהחיוב ולהתאימו לשיטת הרב אליהו. כך גם בפסה"ד של הגר"צ לוז שצוין, שבו אמנם נקט הגר"צ לוז כי אין לחייב אב בהוצאות שאינן הכרחיות אף אם הילדים הורגלו בשכמותם טרם הגירושין, אלא שבליבת הוויכוח שבין אליהו לכלל דייני ישראל, בשאלה מה מוגדר הוצאות הכרחיות, נקט הגר"צ לוז כמובן שלא כדברי הרב אליהו, וגרס בשורה התחתונה כי יש להותיר את החיוב שנקבע באותו מקרה בשלב ה'מזונות הזמניים' על סך של 3,000 ש"ח לשני ילדים לא כולל וכו' על כנו (וכשכולו כמובן מוטל על האב ולא על האם). להלן יובאו פסקי דין נוספים ונימוקיהם.

ב. חיוב האב בהוצאות החינוך של ילדיו וכו'

הרב אליהו כתב במאמרו הקודם: "ומפורש בירושלמי (קידושין א, ז) שאפילו חובות האב כלפי בנו הנלמדים מדאורייתא [...] אין לכופו עליהם [...] וכן פסק כירושלמי בשו"ת הרשב"א חלק ב סי' שכא". הגר"ד לאו שליט"א דחה את דבריו וכתב, בין השאר: "להבנת המחבר שע"פ הרשב"א אי אפשר לכפות "במצוות הבן על האב" לכאורה הרשב"א סותר את עצמו, והביא מתשובה אחרת של הרשב"א (ח"א סי' תעב) שבה מפורש שכופים את האב למול את בנו, וכן מדברי הרשב"א בתשובה שצ"ן הרב אליהו עצמו שבה מפורש שכ"ן כופין את האב לפדות את בנו, ורק אם מדובר בבן שיכול כבר לפדות את עצמו ואף יש לו ממון, ואין השאלה אלא את מי נכפה את הבן או את האב, אז ורק אז אמר הרשב"א שכפיית הבן עצמו עדיפה.

אף שהדברים ברורים ומפורשים, חזר הרב אליהו בתגובתו על עמדתו, תוך שהוא טוען כלפי הגר"ד לאו שלא הבין את דבריו, ומתוך את השמטת חלקם - ואף עיקרם - של דברי הרשב"א במאמרו הקודם, ומסביר כי לדעת הרשב"א אכן אין מקום לכפות את האב על 'מצוות הבן על האב', אלא שפדיון הבן שאני משום שהוא 'מלווה הכתובה בתורה' והשתעבדו נכסי האב לכך.

ולא היא. הזדקקותו של הרשב"א לשאלת שעבוד נכסים הינה אך ורק בנוגע לשאלת הגבייה מנכסי האב כשאין אפשרות לכופו את הבן כגון שהוא גדול ויש לו נכסים ויש לנו ספק אם הוא הבן הבכור, וכן לעניין גבייה מנכסי האב לאחר מותו. אבל עצם כפיית האב על 'מצוות הבן על האב' כשהבן עודו קטן והחיוב מוטל על האב בלבד אינה צריכה לטעם זה, כפי שמפורש ברשב"א שכופין את האב למול את בנו אף שבמילה אין עניין של שעבוד נכסים אלא 'כפייה על מצוות' בלבד. (חידושו הגדול של הרשב"א בתשובה תעב הנ"ל הוא שכשהאב אינו יכול למול יכולים בית דין לכופו אף אדם אחר למול, מפני שבהעדר אב חוזרת המצוה עליהם ועל כלל ישראל, ומכל מקום משמע בפירוש, וקל וחומר הוא, שכשהאב יכול למול או לשלם

למוהל שימול - כופים אותו). גם המנחת חינוך (מצוה שצב) שהביא הגר"ד לאו הבין בדברי הרשב"א שאפשר לכופ את האב מדין כפייה על המצוות ולא רק מטעם 'שעבוד נכסים' **בכל חיוביו** כלפי בנו. כך מפורש גם בדברי ה'דבר אברהם', שהרב אליהו הביא באופן חלקי בלבד ואילו הגר"ד לאו ציטטם באריכות, **שבכל** חיובי האב - לא רק בפדיון הבן או לימוד תורה ומילה - אפשר לכופ את האב אליבא דהרשב"א כל עוד הבן קטן. וז"ל: "ובע"כ צ"ל **דבכל הני מילי שהוא למצוה ולא לעכב** [מוסב על דברי הירושלמי הנ"ל המוסבים על המשנה של 'מצוות הבן על האב'] **מיירי רק כשהגדיל הבן** [...] דאילו **כשהבן קטן בודאי כופין את האב, דמ"ש מצוות אלו משאר מ"ע שבתורה כמ"ש הפ"מ וכמ"ש הרשב"א עצמו**". לא נהיר מדוע חוזר הרב אליהו במאמרו האחרון ומתעקש לציין את ה'דבר אברהם' כמודה לדבריו שאין לכופ את האב על מצוות אלה.

בר מן דין, חשוב לומר שחיוב האב לזון את בניו ובנותיו חשיב בכל מקום כחיוב ממוני, ולא נלמד ממשנת 'מצוות הבן על האב' ששם הוא מדין כופין על המצוות, וגם המפרשים והפוסקים לא הביאו את מצוות הבן על האב ביחד עם חיובי המזונות, בפרט שחלק ניכר מ'הוצאות החינוך' הנהוגות היום כלל אינן בכלל 'ללמדו תורה', שהרי בהוצאות אלו כלולים גם מי שלא לומדים תורה ובנות ופעוטות במעון, וכולי עלמא ידעי דעיקר ההוצאה היא על שכר שימור מהבוקר עד סוף שעות העבודה. ואכמ"ל.

ג. שיטת ספר החינוך

הרב אליהו מתפלמס עם הגר"ד לאו על הגרסה בספר החינוך ועל דברי שו"ת 'דברי שלום' בנוגע לכפיית האב על פדיון הבן. ברם פולמוס זה הוא אך למותר. למעשה לא בחילופי גרסאות מדובר (כפי שהבין הרב אליהו מדברי הגר"ד לאו שכתב בשגרא דלישנא "הגרסא שלפנינו"), אלא בשתי פסקאות שונות בדברי החינוך. דיוקו של שו"ת דברי שלום בלאו הכי אינו מוכרח (ובלא"ה במחכ"ת, אין מקום לזוז מהמפורש ברשב"א ובעוד ראשונים ואחרונים בשל דיוק שאינו מוכרח בדברי החינוך), שכן המנ"ח לא עסק כלל בשאלת הכפייה, כשם שלא בכל מצוה שעסק בה דיבר גם על אפשרות כפייתה. המנ"ח דן בשאלת חיובו של הבן לפדות את עצמו, חיוב החל כשהאב לא פדאו, ושלגביו יש לומר שאם האב רוצה עתה לפדותו - יפדה האב ולא הבן. הדברים נכונים גם ללא כל ראייה ודיוק נוספים, אך נכונים הם שבעתיים נוכח סיום דברי החינוך שביאר כי חיובו של האב נותר, ואף קודם לחיובו של הבן, גם משהגדיל הבן (כאמור - שגרת לשון הגר"ד לאו לא באה לומר שתלוי הוא בחילופי גרסאות, שכך הוא לפנינו, וכך הוא גם במהדורות השונות שציין להן הרב אליהו שלא לצורך).

ה-ו. רמת החיוב כבינוני שבאותו עיר ובאותו מקום

הרב אליהו מבקש להסיק מהרמב"ם כי החיוב הוא לתת רשימת מוצרים "סגורה", והגדרת ה"בינוני" כמתייחסת רק לכמות המאכל מאותם המוצרים שהיא לפי אדם בינוני "שאינו לא חולה ולא גרגרן". דא עקא, לא זו בלבד שאם כך הוא היה לו לרמב"ם לקצר ולכתוב "סעודה של אדם בינוני שאינו לא חולה ולא גרגרן", ואילו הרמב"ם דייק וכתב "סעודה בינונית של כל אדם באותה עיר שאינו לא חולה ולא גרגרן", אלא שגם המשך הדברים ברמב"ם מוכיח שאין מדובר ב"רשימה סגורה" אלא במוצרים המשתנים לפי הזמן והמקום, ואמירה מפורשת זו נכפלת ברמב"ם שם כמה פעמים. בחו"מ סימן צז סע' כג לגבי מסדרין לבעל חוב סתם מרן "ונותנין לו מהכל מזון שלוש יום", והוסיף הרמ"א "כבינוני שבעיר אע"פ שאכל תחילה כעני", וכתב הגר"א שם ס"ק עא שמקורו "כמו במשרה אשתו על ידי שלישי שלא יפחות ככל שהוא שיעור בינוני כמ"ש שם בגמ", ובפעמוני זהב כתב שגם סתימת מרן היא שתמיד יקבל כבינוני כמ"ש השו"ע בסימן צט סע' א "אלא יוציא מכל אשר תשיג ידו מזון שלוש יום וכסות י"ב חודש מזון הראוי לו וכסות הראויה לו, לא אכילת הזוללים והסובאים או בני מלכים ולא מלבושי הפחות והסגנים, אלא כדרכו", וכתב שם הסמ"ע ס"ק ו' דהיינו כמו שכתב בסימן צז שנותנין לו כבינוני אע"פ שאכל תחילה כעני, ו'כדרכו' דנקט רצונו לומר במה שהיה ראוי להיות דרכם של כל אדם ירגיל עצמו בדרך המיצוע, והיינו כבינוני", וציין הגר"א לסימן צז סע' כג ששם כתב שנלמד מסוגית משרה אשתו.

הרב אליהו עצמו, אגב, סותר את משנתו בהמשך ומדבר גם הוא על "מוצרי מזון בסיסיים הנהוגים כיום" ולאוו דווקא על אלה שברשימה שברמב"ם. ומכל מקום אין הדבר תלוי רק בנהוג כיום לעומת הנהוג בעבר, אלא גם בנהוג "באותה עיר", וב"מנהג המקום" וכדומה, כלשונו של שנקט הרמב"ם, שם. אין חולק שאין למדוד את מזונות הילדים לפי עושרו של האב, אבל כן יש לקבוע את צורכיהם של הילדים לפי הנורמות בחברה ובמקום שאליהם הם משייכים, ועל פיהם יש לקבוע מהי "סעודה בינונית". כך נקטו הדיינים בדורות הקודמים, וכך נוקטים הדיינים גם כיום. החיוב - כפי שהדגיש גם הגר"ד לאו - אינו לפי עושרו של האב [ולא כחיובו של בעל במזונות אשתו], אבל הוא אינו נצמד למוצרי המזון שנחשבו בסיסיים בעבר, משום שהעיקרון הקבוע הוא שיש לקבוע את הרמה ה**בסיסית** על פי הנורמות המקובלות באותו מקום, באותו זמן, ובאותה חברה שבה חיים ההורים וילדיהם. נורמות אלה כוללות מטבען מנעד מסוים, ובתוכו יש לקבוע מהי הרמה הבינונית של המזונות ומהי ה"כסות המספקת" שהזכיר הרמב"ם לעניין חיוב האב בכסות בניו ובנותיו, וכך על זו הדרך בנוגע ליתר הצרכים.

ז. טבלאות הלמ"ס

התבאר כבר בהרחבה בכמה פסקי דין מדוע הטבלאות שהציג הרב אליהו אינו מתאימות לפסיקת המזונות, ולכן בעניין זה נשיב בקצרה. לא רק שהטבלאות נערכו לפי השיטה המסתפקת במינימום, אלא גם העקרונות שעליהם הושתו הטבלאות אינם תואמים את דרך החישוב ההלכתית. לדוגמה: חובת המדור על פי דברי הראשונים נגזרת מחלוקה של עלותו הכוללת למספר המשתמשים בו, וכמפורש בתשובת הר"י מיגש ס"א שהיורשים ישלמו מחצית המדור כשהבת אצל אמה **גם כשיש לאם דירה משלה**, ואילו הטבלאות מתארות את ההפרש בעלות המדור שהיה להורים לפני לידת הילד הנוסף ולאחריה. אמא השוכרת דירה בת שני חדרים לעצמה, ובגלל הילדים שוכרת דירה בת שלושה חדרים, עלות המדור לפי הטבלאות היא הפער בין השניים, ואם בלידת ילד נוסף היא נשארת באותה דירה ולא מוסיפה עוד חדר הרי שאין הפרש במדור של ילד נוסף. כך אם גם לעצמה הייתה שוכרת דירה בת שלושה חדרים, הרי שלפי הטבלאות אין כלל חיוב מדור על הילדים. אמנם על פי ההלכה, כיוון שהילדים והאם משתמשים בכל או ברוב חדרי הדירה עלות מדורם היא יחסית לשימושם בכל המדור, וכך אמורות להתחלק גם שאר הוצאות הדיר, כמו מים חשמל ובלאי המדור הנצרך.

ההשוואה ל"מה שאנשים נשואים נוהגים להוציא" אינה רלוונטית להלכה. אצל בני זוג נשואים שחיים בהרמוניה ואינם מתנהלים על פי 'חיובים', האישה בשמחה מוכנה גם "לגלגל עמו" כלשון ההלכה, ולהשתתף גם היא בהוצאות המוטלות מן הדין רק על האיש, ולעיתים היא גם מפרנסת את כל המשפחה. אולם כשבני הזוג נפרדים והיא דורשת לנהוג כעיקר הדין - הדין עמה, ולא מוטל עליה להמשיך "לגלגל עמו". ממילא יישא האב בחיובי מזונות ילדיו כחובתו (אכן לפי הרמה הבסיסית וכפי שהוסבר לעיל) גם אם טרם הפירוד הוא הוציא עליהם פחות, כיוון שאז האם שלא הייתה מחויבת השתתפה עמו.

ח. חיוב מזונות יותר זרמת החיים של האב

לא ברור מה הזיקה בין דברי ה'משפטי שמואל' שהביא הרב אליהו, העוסק בעשיר שילדיו הורגלו לחיות בצמצום, לבין נידוננו, או לבין מה שמבקש הרב אליהו עצמו ללמוד מהם לגבי אב שאינו מסוגל לספק לעצמו את הרמה שנדרש הוא לספק לבניו. ה'משפטי שמואל' נקט שאף שאב אינו זן את בניו "לפי עושרו" (מה שמוסכם כאמור), אך אם הורגלו לרמת חיים גבוהה שייך בהם חיוב צדקה תואם מדין "די מחסורו". כלפי זה כתב שאם לא הורגלו בכך - לא איכפת לנו מה עושרו של האב. הא ותו לא. זהו ממש מה שכתב הגר"ד לאו: "לא נמצא במערכת בתי הדין דיינים

החושבים או פוסקים מזונות לילדים 'כפי עושרו וכשם שחייב באשתו'. דיני ישראל פוסקים מזונות לילדים כפי צורכם של הילדים וכפי מחסורם. אפשר שלפעמים בשל עושרו של האב מחייבים מהלכות צדקה לילדים שהורגלו אצל האב עשיר ברמה גבוהה מן הממוצע, בגלל שהרמה שהם חיו טרם הגירושין של הוריהם נחשבת אצלם 'די מחסורו' (ומורגל בבתי הדין שמעבר לקושי הנפשי "גירושין זהו עסק יקר, לעשירים"), אבל לעולם לא פוסקים כדין 'עולה עמו' השייך באשתו. גם המשפטי שמואל לא כתב כזאת.

ט. הטענה לסתירות בין דברי הגר"ד לאו להחלטת מועצת הרה"ר

הסתירה המדומה אינה קיימת. הרב אליהו שהגדיר 'צרכים בסיסיים' כמינימום שבמינימום, מניח שהחלטת הרה"ר שנקטה לשון זו סותרת לדברי הגר"ד. ברם כיון שהגדרת המושג 'צרכים בסיסיים' הוא נגזרת של נורמות הזמן והמקום, אין סתירה כזו קיימת. לא כל שכן שאין סתירה מהתקנה לאמור בדברי הגר"ד לאו על אפשרות לחיוב גבוה כשהילדים הורגלו בכך בעת הנישואין, שהרי גם בהחלטה זו נאמר שמדין צדקה יש חיוב גם על צרכים היתרים על הצרכים הבסיסיים.

הסתירה השנייה כביכול היא לאמור בהחלטה כי יש לשקול גם את יכולות האם בפסיקת המזונות. כאן כותב הרב אליהו בלשון שאינה ראויה "**כיום טוען הרב** כי כוונתם הייתה רק להתחשב בהכנסת האם", כביכול בשעתו קבעו קביעה אחת ועתה מנסה הגר"ד לאו לשנותה ו"טוען" וכו'. לשון התקנה מעיקרא ברורה היא: "**להוסיף לשיקול הדעת...** את היכולת הכלכלית של האם". כיצד אפשר להבין זאת אחרת מ'התחשבות' בלבד ביכולות האם? כיצד אפשר להבין מלשון ההחלטה כי האם חייבת לשאת במזונות הילדים באותה מידה שעל האב לשאת בהם? אשר לאמירתו כי החלטה זו הייתה לאות מתה, וכי מאז רק גדלו מזונות הילדים הנפסקים בבתי הדין. לא זו בלבד שמדובר באמירה בעלמא ללא שום ביסוס, אלא שמדובר כמובן גם בהתעלמות בוטה מהעובדה הבסיסית הידועה לכל אדם: עלויות המחיה גדלות כל העת, כך גם ההכנסות הממוצעות (גם אם לא תמיד באותו יחס), לכן אך טבעי שסכומי המזונות הנפסקים יגדלו עם השנים, גם אם מתחשבים בהם - **ואכן מתחשבים בהם** - בהכנסות האם. רק הרב אליהו, לשיטתו ולהבנתו כי לאחר החלטה זו [ולדעתו אף לפניו ומאז ומעולם] חייבת האם לשאת במחצית עול המזונות, וממילא יורד חיובו של האב למחצית מהמזונות, סבור שההחלטה אינה מיושמת, שהרי עלויות המחיה לא הוכפלו מאז החלטה (אם כי לעניין מדור למשל לא בטוח שקביעה זו נכונה), וממילא לשיטתו גם לאחר עליית המחירים היינו צריכים לראות את מזונות האב פוחתים בהרבה כשמחציתם השנייה מוטלים

על האם. אולם את התלונה על הבנה שגויה זו אינו יכול הוא לגלגל לפתחם של יתר הדיינים.

י. תקנת הרה"ר - חיוב מזונות או אכיפת צדקה

סתירה מדומה נוספת מוצא הרב אליהו בין דברי הגר"ד לאו כי לשון התקנה מלמדת על חיוב משפטי גמור, לבין לשון ההחלטה הנזכרת שבה נאמר כי רוב הפוסקים קבעו כי גם לאחר התקנה החיוב הוא מדין צדקה. הסתירה מדומה היא כאמור, שכן לשון התקנה היא אכן ברורה, אלא שיש פוסקים שסברו שלמרות זאת תוקפה של התקנה הוא רק מדין צדקה. הבדל פשוט זה עולה גם מהמוזכר באותה החלטה עצמה כי הגרי"א הרצוג והגר"צ עוזיאל - שהם הם מתקני התקנה - אכן קבעו כי מדובר בתקנה של 'חיוב מזונות' ולא בצדקה גרידא. הרב אליהו מתעלם מלשון ההחלטה האמורה שקבעה מפורשות כי אין היא באה להכריע בשאלה זו, וכל דין (והגר"ד לאו עצמו כמובן בכלל זה) יכריע בה לפי שיקול דעתו. גם במאמרו של הגר"ד לאו עצמו מודגש ומובהר כי בהחלטה הנ"ל לא נקבעו מסמרות בשאלת חיובו של האב, ולא ברור כלל על מה תלונתו של הרב אליהו בהקשר זה.

כבר האריכו בכמה פד"רים להוכיח שגם לסוברים שהתקנה הייתה מדין צדקה, לא הייתה כוונתם שינהגו בה ככל מצות צדקה שאדם נותן מנדבת לבו בשיעור ובזמן שירצה, אלא דובר על תקנה ל'כפיית צדקה', שכמו שכופין בני העיר לתת לתמחוי ולצדקה, כך תיקנו לכוף כל אחד ואחד לזון את ילדיו שלו ולחיותם ברעב ולא להשליכם על אחרים. לכן אין צריך לומר שלא יוכל אדם להיפטר מהחיוב שתוקן עליו לפרנס את ילדיו, לא בנישואיו ולא בגירושיו, בטענה שהאמא שמגדלת את הילדים תצא לעבוד ותיתן להם את ה'צדקה' במקומו.

נוסיף ראייה ניצחת מדעתו של הראשון לציון מרן הרב עובדיה זצ"ל שלא הסכים להארכת התקנה עד גיל שמונה עשרה. מדבריו עולה שמדובר בתקנה, ולא מדובר בחיוב צדקה רגיל, שאם לא כן בדיני צדקה מאי שנא חמש עשרה או שמונה עשרה או עשרים וחמש? תמיד בדיני צדקה כשצריך לעזור לילדים הם קודמים לאחרים מדין "מבשרך אל תתעלם", ואם אינם צריכים - הרי גם מהתקנה לא צריך לתת להם.

לא נאריך בהבדלים בין חיוב צדקה לתקנת מזונות מדין צדקה, נזכיר רק את היסודות השכיחים ביותר בפסיקה: חיובי צדקה הם עד עישור נכסים ולכל היותר חומש כשהכפייה על הצדקה מוגבלת, בעוד בתקנת המזונות גם לסוברים שהוא מדין צדקה אין הגבלה באחוזי הגבייה ולא ביכולת הכפייה.

בעיקר מתעלם הרב אליהו מהעולה הן מלשון אותה החלטה והן מפסקי דין רבים, לרבות של דיינים שגרסו כי אכן תוקף תקנת הרבנות הראשית הוא רק לאכיפת חיוב מדין צדקה, כי מכל-מקום למעשה בין כך ובין כך יש לחייב את האב, ואף לאכוף את חיובו, בכל צורכי ילדיו לפי המקובל במקום, בזמן ובחברה, תוך ההתחשבות ביכולת האם, וכאמור - התחשבות בלבד, והחיוב וההתחשבות זו אינם תלויים בשאלה אם החיוב הוא מכוח התקנה או מדין צדקה!

א. הטענה כי פסקי הדין אינם משאירים לאבות כדי מחייתם

אחזור על דברי כבוד הגר"ד לאו: "מסירות נפשם של דייני ישראל למען הילדים אינה מתעלמת מצרכיהם של האב ושל האם. כל ניסיון להציג את הדברים אחרת חוטא לאמת ומוטה מאג'נדות שאינן מגיעות מבית המדרש. האג'נדה של דייני ישראל היא תורת ה', שנמסרה על ידי ראשונים ואחרונים, ונפסקה בשולחן ערוך ועל ידי פוסקי הדורות". למרבה הצער, הרב אליהו שבמאמרו הקודם האשים את כלל דייני ישראל בלא פחות מ'גזלה', והגדיר את פסקיהם כ'אבסורד', ממאן לחזור בו מדבריו אלה, ושב ועומד על הטענה כי כך הדבר, ושלא כדברי הגר"ד לאו. את דבריו מדגים הרב אליהו כביכול באמצעות כמה פסקי דין, אך חלק מהעובדות שהוא מציין הינן מסולפות. לדוגמא, הרב אליהו תמך דבריו מפסק הדין בתיק 1303732/1 שבו חייב ביה"ד הגדול אב ב-4,000 ש"ח בעבור שלוש בנותיו, בתוספת מחצית דירה בעבורן, ובזמני שהות שווים, בעודו מגדל את הבנות בעצמו מחצית הזמן ובנוסף מגדל עוד שני ילדים 'קטני קטנים'. לדברי הרב אליהו לאחר ניכוי שכה"ד של האב עצמו נותר הוא "עם מינוס 600 ש"ח לחודש" עבורו ועבור חמשת ילדיו. לכאורה אכן אבסורד! אך האם זו האמת העובדתית?

דיברתי עם כותבי פסה"ד האמור, אך גם מי שיקרא את פסה"ד יווכח באותם דברים: בניגוד לדברי הרב אליהו לא מדובר שם על זמני שהות שווים ועל פסיקה של 4,000 ₪ למחצית הזמן שהבנות אצל האם, אלא הבנות היו במשמורתה המלאה של האם ובאו אל האב רק ל"ביקורים" (אמנם לפני כן אחת מהן גדלה בביתו תקופת מה, אך פסה"ד ניתן בזמן שבו כבר שבה לגור בקביעות בבית האם). האב לא גידל את הבנות מחצית מהזמן, וכמובן לא הוציא על גידולן מחצית מהוצאותיהן (זאת מלבד שגם מטבע הדברים ובפרט בבנות במשמורת משותפת במקרים רבים מוציאה האם את כל ההוצאות בעבור ביגוד, צורכי בית ספר וכד'); 4,000 ש"ח לשלוש בנות אינם סכום מופרז, והדברים אמורים

במשנה תוקף לאור המבואר בפסה"ד כי סכום זה **כולל 'מחציות'** (ומכאן כי לאחר קבלתו האם תשלם לבדה את כל הוצאות החינוך הרפואה ורפואות שיניים). לעניין המדור לא חויב האב להוציא דבר בפועל נוכח מגורי הבנות בדירה שמחציתה רשומה על שמו, על אף טענת האם כי חלקה האמיתי בדירה גדול מחלקו **ואולי אף כולה שלה**, ואף שכאמור לעיל מעיקר הדין השימוש של שלוש הבנות בדירה הוא גם בחלקה של האם שאינה חייבת במדורן, ולא רק בחלקו של האב.

חמור מזה. בניגוד למשתמע מדברי הרב אליהו, האב, באותו מקרה, לא גידל אצלו עוד שני ילדים "קטני קטנים" ולא היו לו חמישה ילדים (שלצורכיהם נותר לו מינוס...). **שני הילדים שגדלו בבית האב היו ילדיה של אשתו השנייה מנישואיה הראשונים, ילדים שאין הוא חייב במזונותיהם** (ושמן הסתם אביהם שלהם אכן חויב בהם), ואף אם לא, אין אבי הבנות יכול להקדים את מזונות ילדי אשתו שבהם מחויב אחר למזונות בנותיו שלו המוטלות עליו. למעשה לא רק שהוא לא נצרך להוציא הוצאות לחמישה ילדים, אלא שאף לאחד לא, שכן כאמור שני אלה אינן ילדיו ויש להם אב אחר, ושלושת האחרות היו במשמורת מלאה של האם; ולא עוד, אלא שהאם החזיקה בביתה לא רק את שלוש הבנות של האב אלא ארבע בנות שכולן דרו בבית האם אלא שהגדולה הייתה כבר בת שמונה עשרה, ואף שאין ביה"ד יכול לחייב את האב במזונותיה של בת בוגרת זו, **אף שמצד ההלכה במקרים רבים ודאי שיש חיוב 'צדקה' על האב גם כלפיה**, אולם בבואנו להתחשב ביכולות שני ההורים כלום אפשר להתעלם מההוצאות שמוציאה האם אף על בת זו, ולהסיק כי נוכח יכולותיה (הדלות בלאו הכי) יש להפחית ממזונות שלוש הבנות האחרות גם כן? הגע בעצמך: את שני ילדי אשתו השנייה של האב מבקש הרב אליהו להביא בחשבון, ואילו את בתו שלו הגדולה לא?! זאת ועוד. לעניין הסכום שנותר בידי האב "לאחר ניכוי שכה"ד שלו" התעלם הרב אליהו מהיות שכה"ד המדובר בעבור דירה רחבת ידיים ששימשה בשגרה אך אותו ואת אשתו וילדיה שלה. זכותו של האב כמובן לשוכרה, אך אינו יכול לגלגל עיניו לאחור ששכר דירה יקרה ולומר "אין לי", וזאת אף אם נתעלם משימושה של הדירה גם לילדי אשתו שאינו חייב במדורם, ושמן הסתם אביהם אכן חויב בו, מה שעשוי לשבש את החשבון כולו ולגלות כי המינוס אינו מינוס (ובכלל נוקט הרב אליהו בגישה תמוהה, כשביחס לילדי האישה הראשונה דורש הוא התחשבות ביכולותיה שלה, אך ביחס להוצאות האב הנשוי שנית מבקש הוא להתעלם מההכנסות שיש מן הסתם גם לאשתו הנוכחית והמשמשות את משק ביתו החדש)!

יתירה מזו. בפסה"ד גם נאמר כי עובדתית באותו מקרה **אכן היה ברור כי האם דלת אמצעים מאוד**, אך לגבי האב - אמנם הייתה טענה כזו, אך הדברים לא היו ברורים, כי הוא היה צפוי אף לקבל **סכום של כמיליון ש"ח** במסגרת חלוקת הרכוש בין הצדדים, וכן הייתה טענה כי יש לו לפחות יכולת השתכרות גבוהה הרבה יותר (שגם אם אינה בסיס לחייב במזונות ביתר, מחלישה היא מאוד את הטענה כי לא נותר לו לעצמו).

גם בשאר פסקי הדין שהביא הרב אליהו תוארו עובדות חלקיות, וחבל שהלהיטות הלא מובנת לפטור את האבות מעול המזונות, החינוך וכו', מביאים שוב ושוב למשגים בהבנת דברי הראשונים וגדולי האחרונים, להתעלמות מחלקים אחרים של דבריהם במקומות אחרים, ולקריאה לא נכונה של פסקי בתי הדין הרבניים².

2 הלן העובדות גם בפסקי הדין הנוספים שהביא הרב אליהו, בציון חלקי עובדות. בפסק הדין בתיק 1267785/2 נותר האב לדברי הרב אליהו לאחר תשלום מזונות ושכ"ד מינימלי עם 1,860 ש"ח בלבד למחייתו ולמחיית שלושת ילדיו. אך כפי האמור בפסה"ד השתכר האב 12,000 ש"ח. מזונות שלושת הילדים נקבעו ל-2,100 ש"ח בלבד ומדורם ל-1,540 ש"ח, סה"כ 3,640 ש"ח. ראשית נאמר בלשון עממית: "מי (חוץ מהרב אליהו) סבור כי 3,640 ש"ח הם 'יותר מדי' בעבור שלושה ילדים ומדורם?". שנית, לאחר הפחתת סכום זה משכרו של האב, ולאחר שנפחית ממנו גם את עלות שכר הדירה ששילם הוא בעצמו **בעבור דירתו** באותו מקרה, 2,900 ש"ח, נותרו בידיו למעלה מ-5,000 ש"ח. מהיכן שאב הרב אליהו את הסכום של 1,860 ש"ח? נדגיש שוב: האם, שאינה חייבת במזונות ילדיה מן הדין (אף אם יש להתחשב גם ביכולותיה), נדרשה לכלכל את ילדיה בזמן שהותם עמה מ-3,640 ש"ח כולל מדור, **ובהתעלם מן המדור** נשאר למחייתם 2,100 ש"ח, ואילו לאב לאחר הוצאות מדורו שלו ותשלומי המזונות נותרו יותר מ-5,000 ש"ח, למעלה מפי שניים. תוצאה זו בעיני הרב אליהו נחשבת לחיוב מופרז במזונות ובאי הותרת כדי מחייה לאב! מקרה נוסף שממנו מבקש הרב אליהו להיבנות בטיעונו הוא תיק 1241751/2 שבו, לדבריו, נותר האב עם 2,300 ש"ח בלבד למחייתו ולמחיית אשתו השנייה ושלושת ילדיו ממנה. בפסק דין זה שותפים כבוד נשיא ביה"ד הגדול הגר"ד לאו ובית דינו, ושלא כמשתמע מדברי הרב אליהו האב כלל לא חויב על ידי בית הדין בסכום מזונות מוגדר כלשהו. פסק דין זה עסק במקרה שבו **התחייב האב בסכום מזונות בהסכם** הגירושין, ומאוחר יותר **התחייב, שוב בהסכם, להוסיף סכום נוסף**. האב עתר לביה"ד בבקשה להפחתת מזונות בשל שינוי נסיבות, שבכללו גם טען לניכור הורי כלפיו. כמו כן טען כי הוטעה בעת כריתת ההסכם השני. בהרכב שבו היה חבר הרב אליהו ובפסה"ד שניתן בדעת רוב וכותבו היה הרב אליהו (ובניגוד לדעת האב"ד) נקבע כי ההסכם בטל מסיבות אחרות - סיבות שהאב לא טען להן. קביעה זו הייתה תוך שביה"ד פועל שלא בסמכות, משל היה ערכאת ערעור, ומבטל קביעות של הרכב קודם של ביה"ד האזורי. לאחר קביעה זו פסק ביה"ד את המזונות לפי שיקול דעתו והפחית אותם באופן דרסטי. בית הדין הגדול שדן בערעור סתר את שיטתו העקרונית של הרב אליהו שהובאה בפסק דין זה וברבים אחרים, ואף נסתרה בערעורים אחרים בכל הנוגע לעקרונות חיוב המזונות. אך פסק הדין לא נחת כלל לקביעת סכומי המזונות הראויים, משום שבית הדין קבע כי ביטול ההסכם נעשה שלא כדין, נומק בנימוקים

סיכום

בתי הדין ובית הדין הגדול בכללם אינם מוכנים להוריד את האחריות ההורית לילדיהם למינימום ולהותיר את הילדים בפני שוקת שבורה, והם מקפידים לספק לילדים את צורכיהם לפי הנצרך. השתתפות האב והאם בהחזקתם נקבעת בבתי

שגויים הלכתית וחוקית, נסמך על טענות שלא נטענו ונעשה שלא בסמכות. משכך החזיר ביה"ד הגדול את התיק לביה"ד האזורי כדי שידון (במותב אחר) בטענות האחרות שהעלה האב נגד ההסכם, טענות שביה"ד בהרכבו של הרב אליהו כלל לא חן כראוי לגופן, כדי שיקבע אם בגינן ההסכם תקף (וממילא אין מקום לפסיקת מוזונות שונה ממנו, וגם שאלת הסכום שייוותר בידי האב היא משנית מאחר שחיובו מבוסס על התחייבות מפורשת ותקפה) או לא (ואז ייבחן חיוב המוזונות לגופו).

עוד הוא מציין לפסה"ד בתיק 1286290/2 (שוב, ערעור על פסק דינו של הרב אליהו שסבר באותו מקרה כי לשלוש קטינות די ב-1,250 ש"ח כולל מדור!). אציין כבדרך אגב כי שניים מכותביו של פס"ד זה הם הגר"צ לוז והגר"ד אדרי שהרב אליהו סבור כי מסכימים הם באופן חלקי עם עמדותיו (כאמור לעיל). לטענת הרב אליהו באותו מקרה השתכר האב 4,000 ש"ח וחויב ב-4,000 ש"ח למוזונות, ולא נותר בידו מאומה. אין צורך להאריך הרבה בסתירת הדברים, שכן בפסה"ד, מלבד הביקורת החריפה על שיטתו העקרונית של הרב אליהו, **נסתרו הדברים גם עובדתית**. ביה"ד ציטט מפרוטוקול הדיון שבו הודה האב עצמו כי גם לדעתו הסכום הזעום שקבע בית הדין האזורי מופרך, ואמר כי לדעתו יש להשית עליו 2,000 ש"ח למוזונות, ועוד 2,000 ש"ח נוספים בעבור מדור וכו'. הדברים נאמרו כתשובה לשאלת ביה"ד **"כמה אתה חושב שאתה צריך לשלם, שאתה יכול?"**. אכן סכום של 4,000 ש"ח הוא סכום נמוך למוזונות שלוש קטינות ומדורן, אך אכן כיוון שהאב שבנידון היה דל יכולת, יחסית, לא חייב אותו ביה"ד ביותר מכך. הסכום שבו חויב הוא הסכום **שהוא עצמו הודה, בהגנות, כי יכול הוא לעמוד בו**, ואף הסכים כי נכון וראוי לחייבו בו, והודאת בעל דין זו גוברת על קביעתו של הרב אליהו שעומד על דעתו כי האב אינו יכול לעמוד בו.

הרב אליהו המשיך ומנה פסקי דין 'מוגזמים', או כאלה שלא הותירו לאב כדי מחייתו לשיטתו, אך לא פירט את תוכנו של כל אחד מהם ובמה הוא לוקה לדעתו. נעמוד עליהם בקצרה: פסה"ד בתיק 1285294/1 - חויב של 3,900 ש"ח למוזונות שני ילדים כולל מדור (אחד הילדים נכה, ביה"ד האזורי חייב בסכום מופחת בשל קצבת הנכות, ביה"ד הגדול חייב יותר כאמור לאחר שקיבל את הטענה כי קצבת הנכות משמשת להוצאות הנגרמות בשל הנכות ואינה פנויה ל'מוזונות' כפשוטם, מדור וכו'). המשמורת הייתה בידי האם, והאב שהה עם ילדיו בהסדרי שהות מקובלים אך בשום אופן לא נרחבים. האב האמור השתכר כ-13,000 ש"ח **נטו**, וממילא נותרו בידי למעלה מ-9,000 ש"ח. אכן הוא טען שלאחר תשלומי המוזונות ושכר דירתו של האב עצמו הוא נותר 'כמעט ללא הכנסה פנויה', טענה זו לא הוכחה ולא התבררה. לדידן, אם למוזונות ומדור שני ילדים די ב-3,900 ש"ח, קשה לקבל טענה שלמדורו וצרכיו של האב **לבדו** די לו ב-9,000 ש"ח. נציין גם כי באותו מקרה אף לו קיבל ביה"ד את טענת האב בנוגע לגובה הכנסות האם, האם עצמה הייתה נותרת כשבדידה לאחר קבלת דמי המוזונות 10,100 ש"ח, אבל בעיני הרב אליהו כנראה סביר לטעון ש-3,900 הם יותר מדי לשני ילדים או ש-10,100 ש"ח הם יותר מדי **לאם ולשני הילדים גם יחד** (ונזכיר שוב: האם מן הדין אינה חייבת במוזונות ילדיה, ועוד נזכיר כי מדובר באם המטפלת בילד

הדין על פי המסורת ההלכתית, עם בירור אמיתי של הנסיבות והתאמה למציאות החיים המשתנה.

נכה - מה שכוון לא רק בעלויות כלכליות), ולעומת סכום של 10,100 ₪ שהוא גבוה לשלושה אנשים, 9,000 ₪ הם פחות מדי לאב לבדו...
 בתיק 1264600/1 השית ביה"ד על האב 6,400 ש"ח - כולל מדור בסך 2,000 ש"ח - לארבעה ילדים, כשהאב היה בעל רכוש ואמצעים כמתואר בפסה"ד, וכשהאם עצמה תרמה גם היא לכלכלת הילדים, ובכלל זה גם פרנסה עוד שני ילדים בגירים של הצדדים. לדעת הרב אליהו כנראה מדובר בחיוב מופרז.
 בתיק 1303799/1 חייב ביה"ד את האב ב-3,000 ש"ח בעבור מזונותיהם של שלושת ילדיו - 1,000 ₪ לילד. מעטים הם שיסברו שמדובר בסכום מופרז. אכן האב טען שם לחוסר יכולת, ואולי לכך כוונת הרב אליהו בצינון תיק זה כדוגמה נוספת לדבריו, אלא שכפי שנימק שם ביה"ד (אגב, גם שם במוטב שכלל את הגר"צ לזו שהרב אליהו סבור בטעות כי נוטה הוא להסכים עם עמדותיו) עמדת האב לא התקבלה בפן העובדתי, בין השאר נוכח רמת חייו שלו שלא התיישרה עם טענתו (וכמובן גם לא עם רחמי המופרזים של הרב אליהו על האבות הנותרים בחוסר כל), כשבנוסף לכך כלולי עמלא היה לו כושר השתכרות (אלא שלטענתו שלו הוא לא מומש), והיה לו גם רכוש. הדוגמה האחרונה שמציין הרב אליהו היא תיק 1265220/2 (גם בו כלל המוטב את הגר"צ לזו). בדומה לאמור לעיל לגבי תיק 1241751/2, גם בפס"ד זה כלל לא דן ביה"ד הגדול לגופו של חיוב המזונות, אלא ביטל פס"ד של הרב אליהו עצמו שביטל בחוסר סמכות החלטות חלוטות של מותב קודם של ביה"ד האזורי שבו הוא מכהן, תוך שניצל בקשה להפחתת מזונות בשל שינוי נסיבות כדי לבטל את קביעותיו המקוריות של המותב הקודם, מעיקרן, ללא תלות בשאלת שינוי הנסיבות וללא בירורה. ביה"ד הגדול שביטל את פסה"ד שניתן ללא סמכות, הורה עם זאת על השבת התיק לביה"ד קמא, למותב אחר, כדי שיבחן אל נכון את טענת שינוי הנסיבות.

קרבת אלוקים רעננה מאירה ובטוחה

"ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה... והנה ד' ניצב עליו". ההתעלות הזאת, כשהיא כבר נתגלתה באורה האלוקי האדיר, היא הולכת ומאדרת בתהלוכות הדורות בעוז היד העליונה המקפת את התכונה ההיסטורית עדי עד. העם שכבר נקבע לו אופיו ותכונתו בהתאמה כזו עם האורה האלוקית, והוא מוצא בנפשו את ההכנה לשלום העולמים, מוצא הוא את עוז גבורתו ורוממות דגלו הלאומי מכוון עם כל מעשה בראשית זרם הוויתו המתעלה לניצח, ועל כן הוא עתיד להתמלא לעולם שלום ועוז, שקט ומנוחה, "ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד". אין היסודות הרוחניים והמוסריים, ועמם המעשיים והחברתיים, מתרועעים ומשתברים, כי אם במקום שאין התכונה התמימה והמקפת יכולה להתגבר שם, שם יש יראה ופחד, שם ישנם מוקשי שאול ובלהות. אבל במקום שתשוקת קרבת אלוקים הרעננה מופיעה בגאון עוזה ותפארת שלמותה - שם הכל מאיר והכל בטוח, וכל כח המתקומם נגד ימין ד' הרוממה, ההולכת ובונה, נובל הוא ונופל.

מאמרי הראי"ה קרבת אלוקים ג (עם דילוגים)